مسئوولیت متن و شکل بدوش نویسندۀ مضمون میباشد، عقیدۀ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد

رنګاکل اریوبزی
۲۰۲۱/۰۴/۲۸

د خوشال په فکر

پوهې ته د لاس رسی لار او شرایط

شپږمه برخه

ب – تولنیزچاپیریال:

انسان په خالي فضا کې ګوښي اوانفرادي ژوند نه کوي بلکې طبیعي او ټولنیزو اړیکو راچاپیر کړی دی او ترې وتلی نشي. د دې طبعي اوټولنیزو اړیکو مجموعې ته چاپیریال وایي. په دې ځای کې د طبعیت سره دانسان اړیکې یا دهغه طبیعي چاپیریال زموږ د څیړنې موضوع نه ده. خوشال خان خټک ټولنیز چاپیریال دانسان د بشري ځواکونو دودې اوپر مختګ د څرنګوالي شرط ګڼلی دی اوټولنیز چاپیریال بیا په خپل وار دانسانانو هغه ډلو او ګروپونو ته وایي چې دورته ارزښتونو،ذهنیتونواو پرنسیپونو له مخې ژوند پر مخ بیایي. په دې توګه ټولنیز چاپیریال په بیلابیلو ټولنو اوکلتورونو کې او بیا په هره ټولنه او کلتور کې د ارزښتونو، ذهنیتونو او دژوند دپرنسیپونو له مخې لړې یا ډیرې ځانګړتیاوې لري. دانسان ټولنیز چاپیریال د مور له غیږې پیل کیږي اودلوئیدو په بهیراو دژوند په اوږدو کې دکوراوکهول نوروغړو، خپلوانو، دوستانو، دلوبو، زده کړو او دکار کولو ځایونو ته پراخیږي. لنډه داچې په کوم ځای کې چې انسان اوسیږي او دژوند له پاره اړین فعالیتونه تر سره کوي، هغه ځای دده دچاپیریال په نامه یادیږي. په دې وروستې برخه کې مو وویل چې خوشال خټک دانسان دزده کړې او معرفت ارګانونه میراثي ګڼي یاني دموراو پلارڅخه واولادته ورانتقالیږي خو دزده کړې اومعرفت څرنګوالی، پوهه، مالومات، مهارت، قابلیت اواخلاقي ځانګړتیاوې دټولنیز چاپیریال په څرنګوالي پورې ترې. په پښتو ژبه کې یو متل وایي:« چې اوسې، په خوی به دې هغوی شي» او په پارسي کې وایي چې:« با ما نشینی ماشوی، بادیګ نشینی سیا شوی». خوشال خان په انسان باندې دټولنیز چاپیریال داغزو په هکله دې متلونو ته ورته نظر لرې اولیکي:

چې څه ویني، چې څه اورې،چې څه وایې
د سړي هغــه هــوا پریوزي په زړه کې

چې صحبت دې له چا کیږي هسې ته شې
هم هغه خویونه ستا پریوزي په زړه کې

دا نــاشــنا عــالــم د چا په فکر ګرځي
اند ینـنه خوله اشنا پریوزي په زړه کې

(منتخابات خوشال خټک.۱۲۵ مخ)

د خوشال خان په نظر ټولنیز چاپیریال دکوچني دتجروبو ډګردی چې اغیزې یې دحسي غړوله لارې زړه ته رسیږې اوورڅخه معرفت تر لاسه کیږي. دکوچني فردي ځانګړتیاوې، دزده کړې اندازه اوډولونه، روزنیز او اخلاقي صفتونه دچاپیریال، تراغیزو لاندې شکل او صورت نیسي او وده کوي. خوشال خټک په دستارنامه کې لیکي چې:« دهلک زړه لکه سپینه کور کاغذ هسې دی، هر چې پرې وکاږې هغه حرف پرې پریوزي. داشرارو دصحبت اثر پرې وشي، اشرار شي چې داخیارواثر پرې وشي ، اخیار شي. که هرڅو په فطرت کې پاک جوهر زول شوی وي، دبدانو

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راالیرلو مخکې په خیر و لولئ

دصحبت په تاثير بد شي.» [عبدالرحيم بختياني: دخوشال خان ختک په دستار نامه کي دښووني او روزني اړخونه، روهي ويبپانه ۲۰۰۸/۹/۲۳]

د خوشال ختک دچاپيريال نظريه دجان لاک « دتجروبوي پوهيد ني » له تيورئ سره يو څه ورته والی او هم يو څو توپيرونه لري. دبيلګي په توګه جان لاک ميراثي فکر يا فکري وراثت له سره نه مني او په دې عقيده دی چي دانسان په فکر ياروح کي يوازي هغه څه ځای په ځای کيږي چي دحواسو له لارې دتجروبو په بنسټ تر لاسه کيږي. دی ټينګار کوي چي دنيا ته دکوچني دراتلو په وخت کي دهغه روح ياعقل دکاغز د «سپيني پاڼي » په شان دی چي دژوند په بهير کي دتجروبوله مخي شکل او صورت نيسي [الماني ويکيپيديا]

وينو چي خوشال ختک او جان لاک دواړه داخلاقو، سلوکونو او هنرونو وراثت نه مني او دانساني شخصيت وده په چاپيريال کي په عملي تجروبو پوري تړي.هيڅ مور نابيغه لور يا زوی دنيا ته راو ړلی نه شي، خو نابيغه يې روزلی شي. ددواړو تر منځ توپير په دې کي ليدل کيږي چي جانلاک د معرفت د راتوليدو ځای روح يا عقل ګڼي په داسي حال کي چي خوشال ختک دا مقام دانسان زړه ته ور کوي او په دې ډول پوهه اومعرفت د ميني اواخلاقوسره په يوه چوکاټ کي راولي او له پوهي څخه لويه اخلاقي اوانساني تمه لري او ليکي:

چي د خلقو نيک خواهي لري په زړه کي
مبارک دي پاچاهي لري په زړه کي

که دي غوږ د دانشمند په نصيحت و ي
څه عجيبه آګا هي لر ي په زړه کي

(منتخبات خوشال ختک.۱۳۳ مخ)

دلته «د خلکونيکخواهي» او «عجيبه آګاهي» يوله بله لرې نه دي بلکي دواړه ديوه زړه په دهليزونو کي ځای لري او سرچينه يې هم ددانشمند نصيحت ياني تولنيز چاپيريال دی.لکه څنګه چي ښه چا پيريال دانسان دشخصيت په جوړولو کي ګټور رول لوبوي، بد چاپيريال بيا په خپل وار د شخصيت دسمي ودې مخه نيسي، آفتونه رامنځ ته کوي او انسان دبدبختی په لور روانوي نوځکه خوشال خان ټينګار کوي چي:

د رتـــه وښيـم کـيميـــا د سعـــا د ت
د بـدانـو ســره مــه کـوه صحبت

مه بد ګوی مه بد آموز مه بد انديش
شه که د زړه وي چي درنه رسي آفت

(د خوشال ختک کليات.۵۴۹ مخ)

ځکه چي:

بد سړی که په ظاهر سړی ليده شي
په باطن کي يې نور څه دي ما ر لړم دی

د بدانو په صحبت کي دين دنيا ځي
شک په دې خبره اونکړې قسم دی

(منتخبات خوشال ختک. ۱۲۰ مخ)

دخوشال خان دټولنيز چاپيريال تيورئ په چوکاټ کي بد او بد سړيتوب دانسان سره له سره ترابده پوري تړل شوي نه ګڼل کيږي. دا په دې مانا چي په بد چاپيريال کي بد شوي انسان څخه په ښه چاپيريال کي ښه انسان هم جوړيدلی شي. نو ځکه د دې پر ځای چي دبد انسان سره په کينه او حسد لاس پوري کړو بايد هغه له بد و پاک او ازاد کړو. لار يې داده چي دبد او ناپوهه چاپيريال څخه يې ښه او پوهنيز چاپيريال ته را وبولو، د ښو او هوښياروانسانانو سره يې ملګری کړو. دی ټينګار کوي چي:

دا پند دي هر ځوک سره ســند کا
هوښيار به نه وي چي ځوک حسد کا

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکني د ليکنيزې بني پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليرلو مخکي په ځير و لولـئ

همراه چي ښه وي بد سړی ښه کا
همراه چي بد وي ښــه سړی بد کا

(د خوشال خټک کليات.۳۷۳ مخ)

او زياتوي چي:

ښه خوی بد کيږي بد خوی ښه کيږي
په صحبتونو که څوک پوهيږي

نا فه د هوګي په بوی خوش بوی شي
خنــظل شکرو سره خوږيږي

(د خوشال خټک کليات. ۴۸۸ مخ)

خوشال خان په خپل کورني چاپيريال کي ترټولو دخپل پلار منندوی دی چي دی يې زده کړو ته هڅولی دی او د زده کړي له پاره استاذ يااستاذانو ته کښينولی دی. دخوشال خټک پلا ر تعليم نه و کړی، دی په ليک او لوست نه پو هيده. له دي ښکاري چي ده دخپل زوی سره په زده کړو کي کومه مرسته نه ده کړي بلکي هغه يي يوازي زده کړو ته هڅولی دی. په ماشومتوب کي څوک دزده کړو او پوهي په ارزښت چندان نه پوهيږي، نو ځکه که چيري ميندي او پلرونه خپل او لادونه تعليم ته ونه هڅوي، دوی هم نه پسي ګرځي. په دي توګه دزده کړواو پوهي نه بې برخي پاتي کيږي، بې علمه او بې سواده لويږي. حقيقت دا دي چي شهباز خان په دي ساده هڅوني خپل زوی خوشال خان دمنظمو زده کړو په لارروان کړاو خوشال خان په دي لا ر له ډيرو پړاوونو تيرشو او په علم کي هغه مقام ته ورسيده چي په پښتنو کي بيا تر نن پوري دچا په برخه شوی نه دی.

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکني د ليکنيزي بڼي پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له رااليرلو مخکي په ځير و لولـئ